

ATIK SERAMİKLERİN TAKI TASARIMINDA KULLANILMASI

Sibel Sevim

Prof. Dr., Anadolu Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Seramik
Bölümü
sssevim@anadolu.edu.tr

Nesrin Yeşilmen

Araş. Gör., Anadolu Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Seramik
Bölümü
nesrinyesilmen@anadolu.edu.tr

Öz

Dünden bugüne dünyada olan gelişmelerle birlikte her alanda üretim artmaya başlamış ve buna paralel olarak tüketim de artmıştır. İnsanoğlu sonsuz bir tüketim eğiliminde olduğundan ekolojik denge zarar görmektedir. Aslında tükettiğimizi sandığımız ve atık olarak nitelendirdiğimiz birçok malzeme tekrar kullanılabilir. Kullanıp atılan cam şişeler, kâğıtlar, plastikler bunlara örnek olarak verilebilir. Bugün sanatçılar bu duruma gönderme yapmak ve atıkları değerlendirmek amacı ile birçok çalışma yapmışlardır.

Takı, insanoğlu var olduğu günden beri kimi zaman süslenme, hoş görünme, birine olan bağlılık(tanrı, eş vb.) kimi zaman da özel gün ve ritüellerde kullanılmıştır. Her ne amaçla kullanılırsa kullanılsın insanoğlunun vazgeçilmez bir parçası olduğu gerçektir. İlk insanlar avladıkları hayvanlardan aldıkları kemik parçalarıyla, ağaç dallarıyla süslenirken (ya da korunduklarını düşünürken) bugün insanlar aynı şeyi çok farklı malzemeler kullanarak yapmaktadırlar. İnsana dair olan takı için malzeme sınırsızdır. Kişi görsel ve estetik olarak veya ruhuna hitap eden malzemeyi seçebilmektedir. Bu makalede ise seramik atık malzemelerinin çağdaş takı tasarımında kullanılması irdelenecek olup seramik atık ve takı olgusunun sanatsal ve estetik bağlamda oluşturduğu eklektik çalışma örnekleri sunulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Atık, Seramik, Takı.

USING WASTE CERAMIC in DESIGNING JEWELRY

Abstract

The production of goods has started to increase in every field of industry with the developments in the world from past to present, and the consumption has also increased accordingly. Since the human beings have an endless tendency to consume, ecological balance has been damaged. Actually, a lot of material that we think we consume and describe as waste material can be reused. Disposable glass bottle, paper, plastics are examples of this argument. Today, the artists produce works to make a reference to this situation and to make use of these materials.

The people have been using jewelry sometimes for ornamentation, to look good, to show commitment to someone (spouse or God etc.), and it has also been used on special days and for rituals since the day they have existed. Whatever the purpose is, it is an inevitable fact that jewelry has been a part of the life of human beings. Primitive people ornamented themselves with the bones of the animals that they had hunted or from the branches of trees. However they ornament themselves with different materials today. The material of jewelry for human beings is endless today. The individual can choose the material for their visual, aesthetical or spiritual tastes. In this article, the use of waste ceramics material in contemporary jewelry design is going to be studied and eclectic samples of works which are composed by the phenomena of ceramics waste material and jewelry within the artistic and aesthetical context are going to be presented.

Keywords: Waste, Ceramics, Jewelry

Giriş

İnsanoğlunun, en ilkel malzemesi kemik ile başlayan takı serüveni çağlar boyunca farklılık göstermiş, gelişerek ve çeşitlenerek günümüze kadar gelmiştir. ‘Görkemli, güçlü ve etkileyici görünme isteği, takıyla süslenmenin temelini oluşturur. Her bölgenin insanı kendi geleneğine, inancına ve zevkine uygun özgün takılar üretmiş böylece dünyada zengin

bir takı kültürü oluşmuştur’(Tansuğ, 2004, 94). Takı olarak kullanılan malzeme de döneme ve kültüre göre değişiklik göstermiştir. ‘Başlangıçta insanların çevrelerinden topladıkları hayvan kemikleri, deniz ve kara yumuşakçalarının kabukları şekillendirilip takı yapımında kullanılmıştır. Daha sonra süs taşları delinerek boncuk kolyeler yapılmıştır’(Koroğlu, 2004, 5). Çağımızın getirdiği teknolojik ilerlemelerle birlikte takı sanatı uçsuz bucaksız bir ummana dönüşmüştür. Her malzeme ve her teknikten izler görmek mümkündür.

‘Takı “takmak” fiilinin kökünden türemiş bir kelimedir. Ziyet eşyası, mücevher diye adlandırdığımız takılar; metal, değerli ve yarı değerli taşlar, süs taşları, tahta, cam, seramik, toprak, kemik, fildişi, deri v.b. gibi maddelerden yapılan insanların baş, kulak, burun, dudak, boyun, gövde, kol, parmak, bel ve ayak bileği gibi vücudun belirli bölümlerine taktıkları süs eşyalarıdır’(Özdemir ve Dudaş, 2013:2). Ancak bu tanım günümüzde eksik olarak kalabilir çünkü takıyı takmak için tanımlanmış bir alana ihtiyaç yoktur. Buna örnek olarak vücudun her yerine takılabilen ‘piercingler’ verilebilir.



Görsel 1: Göze Takılan Takı Örneği

(<http://www.fanpop.com>)



Görsel 2: Afrika Takı Geleneği

<http://blog.mizu.com/taki/takilar-ve-kulturlere-gore.html>

Şekilsel olarak kendimizi anlatabilmenin bir yolu olarak takı kullanılabilir. Takıya dönüşmüş nesnelere birer anlatı niteliğindedir. Bir takı insana dair birçok ipucu verir. ‘İnsanın bedeninde kendini tanımlamak için kurduğu dildir takı. Vücutla birlikte hareket eden, onu tamamlayan, farklı estetik bir görünüm kazandıran takı, ruhsal dengeyle ve tinle çok ilişkilidir’(Dalıcı,2010,132). Takı bir kültür aktarıcıdır, statü belirleyicisidir, bağlılık göstergesidir kısaca takı insana dair her şeydir diyebiliriz.

Günümüz teknolojisi ile takı alanında da bir sektörleşme oluşmuş ve endüstriyel bir alan olarak görülmeye başlanmıştır. Her sanat dalında olduğu gibi takı sanatçıları da endüstri karşısında ayakta kalmaya çalışmışlardır. Takı sanatçısı belli bir kitleyi hedef alarak kendini en farklı ve özgün şekilde göstermek ister. Sanatçı için malzeme önemli değildir önemli olan tasarımın kendisidir. Bu nedenledir ki Alexander

Calder'in basit malzemelerle yapmış olduğu takılar bu güne kadar ulaşmış ve üzerinde tartışılan birer sanat eseri olmuşlardır.



Görsel 3 : 'Arp ve kalp', Alexander Calder, 1937

<http://www.calder.org/work/by-category/jewelry>

Dünyada nüfus artışı, teknolojik gelişme, sanayileşme, kentleşme, hızla artan ve farklılaşan tüketim ile ortaya çıkan atıklar, çevre ve insan sağlığına olumsuz etkileriyle günümüzde çevre sorunlarından biri olmaktadır. 'Dünyada hava ve su kirliliğinden sonra gelen en önemli sorun, atık sorunudur'(Hagerty, 1973:1). 'Atık herhangi bir faaliyet sonucunda oluşan, çevreye atılan veya bırakılan herhangi bir maddedir'(Çevre Sorunları U.A.M,2012:3) Atıkların artması, özelliklerinin değişmesi, tabiatta uzun süreler bozulmadan kalabilen atıkların çoğalması gibi birçok etken çevre adını verdiğimiz ortamın kullanım amaçlarının dışına çıkmasına yani çevre kirlenmesine sebep olmuştur. Atıklar çok çeşitlidir ve her birinin yok edilmesi veya geri kazanılması farklı yöntemler gerektirir

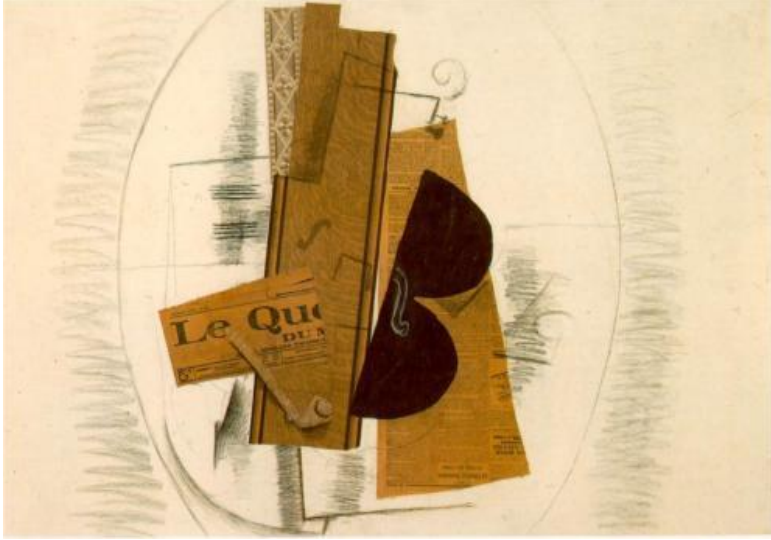
Çevre kirliliğine bağlı olarak oluşan sorunlara dikkat çekmek ve farkındalık yaratmak için birçok sanatçı özel çalışmalar yapmıştır. Çağdaş sanatın neredeyse her döneminde atık kullanan sanatçılar görmek mümkündür. Bu atıklar kullanılırken bazı sanatçılar çevre kirliliğine ve doğayı korumaya yönelik göndermeler yaparken, bazıları ise bozuk ve çürümüş sisteme göndermelerde bulunmuşlardır.

20. yy da sanatta sıkça karşılaştığımız atık nesnelerin kullanımı Kübizm öncülerinden Picasso ile başlayıp Dadaizm ile birlikte farklı bir boyut kazanarak devam etmektedir. Postmodern bir söyleme sahip Andy Warhol ile çağdaş bir yorum kazanmaktadır. 1912 yılında Picasso tarafından yapılan ‘Hazır İskemleli Natürmort’ adlı çalışma atık malzeme ile yapılmış sanata verilebilecek iyi örneklerdendir. Çalışmada atık hasır parçası ve halat kullanılmıştır. ‘Bu çalışma sanat dışı malzemenin kullanıldığı ilk yapıt olarak gösterilmektedir’(Kaptı, 2005:3)



Görsel 4: Hazır İskemleli Natürmort

(http://www.abstract-art-information-inspiration.com/movements_cubism.html)



Görsel 5: Violin and Pipe, Geroge Braque,1913

(Pablo Picasso, 1912)

<http://www.wikipaintings.org/en/georges-braque/violin-and-pipe-le-quotidien-1913>

‘Kübizm akımının önemli isimlerinden Braque da kolaj tekniğinin resme maddesel bir nitelik kazandırdığını ifade etmiş ve “Bir objenin kullanılma sınırı son bulup çöp tenekesine atılması gerektiğinde onu resmime alıyorum” demiştir. (K. Özsezgin, 1978, 18- 20). Sanatçı çalışmalarında atık kağıt parçalarını ve ahşap benzeri duvar kağıtları kullanarak, bireyin çevresine yabancılaşmasını dile getirmiş, bireysel bir ifade arayışına girmiştir.

Atık Seramikten Sanata

Seramik, malzeme ve içerik gereği dönüşümü yapılamayan maddelerdendir. Bu malzemenin kullanıldıktan sonra tekrar parçalanıp yeni bir malzeme elde edilmesi söz konusu değildir. Örneğin bir cam gibi eritilip tekrar kullanılma olanağı yoktur. Fırından pişmiş olarak çıkan seramik kırılınca, deforme olunca ve kullanılmaktan vazgeçildiğinde atık

olarak adlandırılabilir. Bu atık seramikler kimi zaman onarılarak kimi zamanda bambaşka bir nesneye dönüştürülerek yeni bir yorum kazanırlar. Bu bağlamda eserler üreten sanatçılardan 1947 Kore doğumlu Yeessookyung ‘biyomorfik mutant heykel’ olarak adlandırdığı çalışmalarında kırık seramik parçaları kullanmıştır. ‘Seramik parçalarından yaptığı ilk çalışma 2001 yılında İtalya’daki bir bienalde sergilenmiştir’⁷ Eserlerinde kırık seramik parçalarının dışında epoksi ve altın kullanmaktadır.



Görsel 6: Dönüşmüş Vazolar, Yeessookyung, 2013

(<http://www.locksgallery.com/images.php?awid=1330>)

Çalışmalarında atık kullanan Teksaslı Ken Little kırık tabak parçalarını bir araya getirerek oluşturduğu yeni kompozisyonlarla dikkat çekmiştir. 1988 den buyana Oklahama Üniversitesinde Profesör olarak çalışan sanatçı çalışmalarında çok farklı renkleri bir arada kullanmaktadır.

⁷ <http://www.spencerart.ku.edu/collection/recent/yeessookyung.shtml>



Görsel 7: Erupt, Ken Little, 1990 Görsel 8: 'Burnin And Bakin' Ken Little, 1981

Kırık seramik parçalarını kullanarak sanat üzerinden sistem eleştirisi yapan sanatçılardan ikisi Emma Biggs ve Matthew Collings'dir. Her iki sanatçı 'Mudlark' adını verdiği çalışmalara imza atmıştır. Mudlark nehirden ve kıyılardan atık parçaları toplayarak geçinen kişiye denmektedir. Çok eskilerde fakir insanlar hayatlarını idame ettirmek için sağlıksız koşullarda bu işi yapmışlardır. Sanatçılar çalışmalarında bu temaya değinerek sisteme ekonomik ve sosyal göndermelerde bulunmuşlardır. 'Nehir kıyılarından ve etraftan topladıkları, sosyal tarih açısından zengin atık seramik parçaları ile yeni bir anlatım dili oluşturarak, nesne üzerinde yeniden düşünülmesini sağlamaktadırlar'.⁸

⁸ <http://www.charlieduttongallery.com/Mudark.html>



Görsel 9: 'Mudlark', Emma Biggs ve Matthew Collings, 2010

(http://www.unsplendid.com/4-1/4-1_biggs_mudlark_frames.htm)

Kullanım alanı neredeyse sınırsız olan atık seramikler mozaik çalışmalarında sıkça tercih edilmiştir. Dünyanın birçok yerinde atık seramik parçaları ile yapılmış mozaik çalışmaları görmek mümkündür. Dünya'nın birkaç yerinde seramik atıklar kullanılarak yapılmış mozaik parklar bulunmaktadır. Bunlardan bir tanesi de çok yakın zamanda tamamlanan, Eskişehir'deki seramik parktır. Parkta atık seramik parçaları kullanılarak geleneksel motiflerin çağdaş yorumlaması yapılmıştır.



Görsel 10: Seramik Park Eskişehir 2014

(<http://sanatsayfasi.com/haberler/eskisehir-cagdas-seramik-acik-hava-muzesi-aciliyor>)

Seramik Atıkların Takı Hali

Takıda malzeme olarak seramik kullanımı binlerce yıl öncesine dayanmaktadır. ‘Pişmiş toprağın, ilk olarak depolama amacıyla kullanılan kap-kacak ve küpler şeklinde günlük hayatın içine girdiği bilinmektedir. Dinsel törenlerde simgesel anlamlar taşıyan idoller; aydınlatmayı sağlayan kandiller; haberleşme ve belgeleme işlevi olan tabletler; tuğla, kiremit, su yolu ve künk gibi mimari elemanlar; takılar ve süs eşyaları, çanak çömlek, ocak gibi gündelik kullanım eşyaları; ölü küllerinin saklandığı kaplar ve lahitler seramiğin sayısız formlarından bazılarıdır’(Seramik Tanıtım Komitesinden Aktaran Erman,2012: 20).

Geleneksel olarak takı tasarımı yapılırken tasarımı etkileyecek en önemli faktörlerden bir tanesi nerede, nasıl ne zaman ve kim tarafından kullanılacağı sorusudur. Tüm bu soruların cevapları takının boyutunu, ölçeğini, türünü ve malzemesini belirlemeye yardımcı olur. Bu tarz saptamalar tasarım aşamasında karar vermemize yardımcı olacaktır. Ancak çağdaş sanat anlayışı ile beraber bu sorular ve cevapları işlevini yitirmektedir. Bu anlamda vücut süsleme artık daha deneysel, dinamik ve düşündürücü olarak tasarlanmaktadır. Takıyı kullanan kişi için ölçü, boyut, malzeme ve fonksiyon önemini yitirerek daha tiyatral ve heykelsel

bir anlam taşır. Bu anlamda geleneksel olarak takı yapımında kullanılan malzemenin dışına çıkılarak seramiğin takıya dahil edilmesi ile anlatımda farklı bir ifade yakanmaktadır.

Malzemesi seramik olan takıların kullanımı oldukça yaygındır. Seramik sert fakat kırılğan bir maddedir. Sert bir darbe almadığı sürece binlerce yıl deforme olmadan kalabilmektedir. Günümüzde seramik kullanarak çağdaş takı yorumlarına imza atan sanatçılardan biri Eszter İmre'dir. Sanatçı seramik malzeme ile olan ilişkisini şöyle tanımlar; „Doğal olarak gözlerimin dışında dokunma benim için en önemli iletişim yoludur. Bunu çoğumuz yapar. Bu duyular hakkında birşeyler var....Şekli , sıcaklığını ve yüzeyini hissedin... Dokunma takı hakkında size görmeden birçok bilgi verecektir.. İşte bu büyüleyici.”⁹



Görsel 11: New Table, Wear, Eszter İmre, 2012

(<http://www.imreszti.com>)

Atık seramikleri kullanarak takı sanatında farklı bir anlatı yakalayan sanatçılardan biri Eve Lynch 'dir. Sanatçı kırık seramik parçalarını bir araya getirerek günlük kullanıma uygun takılar yapmıştır. Seramiğin yanı sıra takılarında cam kullanan sanatçı renkli malzemenin büyüünde kalmış ve tasarımlarını bu yönde geliştirmiştir.

⁹ <http://www.imreszti.com/>



Görsel 12: *Blue Morpho*, Eve Lynch, 2011

<http://www.behance.net/gallery/Mosaic-Jewelry/613796>

Noga Berman da seramik atıkları en minimal hali ile takıya uyarlayan isimlerden biridir. İsrail sokaklarından topladığı atık seramik parçalarını en yalın hali ile kullanan sanatçı 'Constriction Waste' adlı yüzük serisi yapmıştır.



Görsel 13: *Constriction Waste*, Noga Berman, 2012

<http://www.nogaberman.com/new>

Çalışmalarında her birini farklı yerlerden bulduğu seramik atıkları kullanan diğer bir sanatçı Sarah Marafie'dir. Sanatçının takılarında birbirinin aynısı iki parça görmek mümkün değildir. Topladığı her bir seramik parçasının farklı bir ülkesi, farklı bir dili ve farklı bir sahibi olmuştur.



Görsel 14: Hearts and S.Petersburg, Sarah Mafie, 2013
(<http://blog.whodhavethought.com/2013/05/27/interview-sarah-marafie-and-her-upcycled-ceramic-jewellery/>)

Takılarında seramik kullanan çağdaş sanatçılardan bir de Katherine Wheeler'dir. Seramik bölümünü bitirdikten sonra takı tasarım bölümünü okuyan sanatçı her iki disiplini bir araya getirerek farklı bir anlatım yakalamıştır. Sanatçı ilhamını deniz canlılarından, doğal dünya, doğal dünyada yaşam ve etkilerin almıştır. Wheeler genellikle heykelsi takılar yapmaktadır. Malzeme olarak seramikle beraber gümüş, kağıt ve iplik kullanmaktadır.



Görsel 15: Frill Structure Ring and Inhale Neckpiece, Katherina Wheeler, 2009

(<http://katherinewheeler.com.au/category/jewellery/>)

Takı tasarımcısı Shayla Cox takılarında seramik malzemeyi seçen sanatçılardandır. Amerikada yaşayan sanatçı Beatrice Wood'dan¹⁰ etkilenecek seramik malzeme kullanmaya başlamıştır. Genellikle büyük boyutlarda heykelsi takılar yapmaktadır.

¹⁰ Beatrice Wood: Ünlü Amerikalı çömlek sanatçısı, hayatı Hollywood filmlerine konu olmuştur. Dada Hareketinin öncülerindendir.



Görsel 16: Newyork Fashion Week Collection, 2011, Shayla Cox

(<http://shaylacob.com/>)

Sonuç

Seramik malzeme olarak hayatımızın her alanında yer bulmuştur. Plastik öge olarak işlenmeye, renklendirmeye ve dekorlanmaya elverişli olmasından dolayı değeri daha da artmıştır. Seramik atıkları ile yapılan eserler de gün geçtikçe artmakta ve sosyal bir bilinçlenme oluşturması amaçlanmaktadır. Seramik atıklar kimi zaman bir parka dönüşür kimi zaman sanat nesnesine kimi zaman da günlük hayatımızın bir parçası olan takıya dönüşmektedir. Takı tasarım alanında da kendine yer bulan seramik, malzeme ve takı arasındaki ilişkide yeni bir anlam oluşturarak anlatımın gelişmesine katkıda bulunmaktadır. Sonuç olarak atık seramikler, çağdaş takı tasarımlarında kullanılarak yeni tasarımların ortaya çıkması ve sanatta yerini alması için ilham kaynağı olmaktadır.

Kaynakça

- Çevre Sorunları Uygulama ve Araştırma Merkezi, (2012), Atık Yönetimi El Kitabı, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir
- DALICI, E. (2010), Kimlik Temsilinde Tarz, İmaj ve Şekillerin Yeri, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya
- ERMAN, D. O. (2012), Türk Seramik Sanatının Gelişimi: Toprağın Ateşle Dansı, Çevrimiçi Tematik Türkoloji Dergisi, Yıl:4 Sayı:2 S:18-33 (http://www.actaturcica.com/sayi7/IV_02.pdf) Erişim Tarihi:26.03.2014
- KAPTI, H. (2005). Atık Nesnelerin Sanatta Yansımaları, Yüksek Lisans Tezi, Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin
- KÖROĞLU, G.(2004). Anadolu Uygarlıklarında Takı. İstanbul: Türk Eskiçağ Enstitüsü Bilimleri Yayınları.
- HAGERTY, D. J., PAVONI, J. L. ve HEER, J. E., (1973), Solid Waste Management, Van Nostrand Reinhold Company, USA.
- ÖZDEMİR, M. , DUDAŞ, N. (2013), Eskişehir İli Alpu İlçesinde Savat İşleme Sanatı, Akademik Bakış Dergisi, Kırgız-Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırgızistan, Sayı:37
- ÖZSEZGİN, Kaya, *Milliyet Sanat Dergisi*, ‘Ölümünün 15. Yılında, Kübizm ’in Kurucularından Braque, Çağdas Sanatı Etkileyen Yenilikçi Büyük Ustalardan Biridir’, Milliyet Sanat Yayınları, İstanbul, sayı:291, s:18-20
- TANSUĞ, S. (2004). Anadolu Takıları, *Skylife Dergisi*, (9), 94–104.
- http://www.abstract-art-information-inspiration.com/movements_cubism.html (Erişim Tarihi: 20.3.2014)

<http://www.spencerart.ku.edu/collection/recent/yeesookyung.shtml>(Erişim Tarihi: 24.03.2014)

<http://www.locksgallery.com/images.php?awid=1330>(Erişim Tarihi: 24.03.2014)

<http://www.charlieduttongallery.com/Mudark.html>